DE KOLONISATIE VAN DE SHIRE

DE KOLONISATIE VAN DE SHIRE

Een ardalogisch onderzoek naar het ontstaan
van de Hobbits, hun Wandering Days en
de ingebruikneming van de Shire

Henk ’t Jong

Dordrecht 2026

Illustraties

De kaarten in dit boek zijn door mij getekend en gebaseerd op die van Christopher Tolkien. Hij maakte ze kort vóór 1954 voor de eerst uitgave van *The Lord of the Rings*. Ik heb de topografische details zo nauwkeurig mogelijk overgenomen en de namen in een modern schreefloos lettertype erin verwerkt. Soms heb ik wat namen en plaatsen toegevoegd als die nodig waren voor meer begrip.

Ik heb geen scans van het werk van Karen Wynn Fonstad (1945-2005) gemaakt omdat dat streng verboden is zonder geschreven toestemming van de uitgever. De lezers zullen dat dus zelf moeten nakijken in haar boek, dat nog steeds verkrijgbaar is (zie de literatuuropgave).

Schrijver: Henk ‘t Jong
Cover: Henk ‘t Jong
ISBN: 9789403964652
© Henk ’t Jong 2026

Voorwoord

Al kort nadat ik in 1983 lid was geworden van het Nederlandse Tolkiengenootschap Unquendor (1981) kwam ik in aanraking met de Ardalogie. Ik woonde in Leiden mijn tweede 'herberg' bij en ontmoette daar Ben Koolen (+2021). Een keurige, goedgeklede man die een hoge ambtenaar bij een Haags ministerie bleek te zijn. In de mix van zeer verschillende types tijdens dergelijke ledenbijeenkomsten viel hij eigenlijk niet eens erg op, maar ik moest er toen nog een beetje aan wennen. Hij bleek bij kennismaking een speels gevoel voor humor te hebben en zijn ideeën over de bestudering van Tolkiens werk sloegen direct bij me aan. De meeste aanwezigen bleken zich daarentegen bezig te houden met en discussieerden over de herkomst van de materie waarover de 'meester' schreef. In de praktijk werden zij Tolkienisten genoemd. Ben gebruikte de geschiedenissen en lijsten uit de *Lord of the Rings* echter als historische bronnen en probeerde er conclusies uit te trekken. Uit fictie dus. Dan ben je Ardaloog. Dat is ook wat historici doen als ze de echte geschiedenis van een stad, graafschap, streek, land onderzoeken om te weten te komen wat er op een bepaald moment of gedurende een bepaalde tijd was gebeurd. En waarom. En hoe dat gevolgen had. Iets waar ik tijdens mijn werk op het Dordtse stadsarchief kennis mee had gemaakt, op den duur mijn beroep van maakte en bekroonde met een studie geschiedenis. De manier van doen bij Ardalogie was me op het lijf geschreven.

Beeldmerk Unquendor (1980-81)

Het was binnen Unquendor de bedoeling dat leden een pseudoniem aannamen, gebaseerd op de boeken van Tolkien. Er liepen al diverse Hobbits, wat Mensen, een paar Dwergen, maar ook Aragorn en Arwen rond. Er was zelfs een Maia en ook de Elfenkoning Gil-Galad mengde zich tussen de leden, evenals andere Elfen. Ook een heuse Ork en een zwaard – Orcrist – waren aanwezig op

herbergen en joelfeesten. Ik besloot om me een Hobbitnaam aan te meten. Niet een uit de boeken, maar die van een latere afstammeling van de hoofdrolspelers. Dat meldde ik op een volgende Leidse herberg. Het werd Elamir Took, die naast dat hij Took-bloed in de aderen had, ook van de Gamgees, Brandybucks en Bagginses afstamde. Ik had een stamboom bij me om dat te bewijzen, maar die werd fronsend bekeken. Dat bleek niet helemaal de bedoeling te zijn. Het was een typisch ardalogische handelswijze, die bij de Tolkienisten wat te ver ging: dit had de meester nooit geschreven! Alleen Ben, mijn sponsor de Dordtse kunstenaar Kees Schellenberg en een bedachtzaam glimlachende en pijprokende Joop Tolenaar vonden het leuk. Tegenwoordig is dergelijke fan-fictie niets bijzonders meer, maar toen moest men er toch nog wel aan wennen.

Logo van de LotR films (2001)

Omdat mijn belangstelling wat verflauwde stopte ik in 1993 met de club, maar toen de eerste LotR-film uit was, werd ik in 2001 weer lid. Er was bij de vereniging niet veel veranderd. Ze was gegroeid en groeide door, ook vanwege de films, en Lembas, het clubtijdschrift, zag er gelikter uit. De discussies onder de Tolkienisten hadden dikwijls een hoogwetenschappelijk niveau. Ardalogie was net als toen niet echt populair, maar Ben was er nog steeds. Samen met hem ontwikkelde ik me op dat gebied verder en schreef ik wat ardalogische deelstudies over de *Shire* in het tijdschrift. Totdat ik me realiseerde dat er nog nooit wat over het ontstaan van die Shire (Gouw) en de rol van de Hobbits daarbij was geschreven. Ik had daar al jaren zo mijn gedachten over. Het resultaat was een feuilleton in elf delen, 'De kolonisatie van de Shire' dat in 2003-2004 verscheen. Ik was toen nog een beginnend geschiedenisstudent (late roeping!) en de hulp die ik kreeg van Ben en medelid Sjoerd van der Weide kwam goed van pas. De serie werd bij de leden goed ontvangen. Ook door de Tolkienisten. Voor meer impact had hij ook in het Engels vertaald moeten worden, maar daar had ik geen puf meer voor, vooral vanwege de drukte rondom ons bedrijf.

Mijn Lembas-kop, 1987 *Lembas-kop sinds 2017*

De eerste drie films hadden voor een opleving in de Tolkienbelangstelling gezorgd, ook bij mij. De Hobbit-films bevielen me minder: voor het grootste deel waren die een herhaling van zetten, alleen nog spectaculairder. Ik vond ook dat het Tolkienistische onderzoek inmiddels wel erg op de vierkante millimeter bezig was. Alles was nu wel zo'n beetje gezegd. Ook had mijn geschiedenisstudie, met als specialisme de middeleeuwen, me geleerd anders naar zaken te kijken. Ik stopte daarom in 2011 definitief bij Unquendor.

Bij het onlangs doorkijken van wat ik destijds geschreven had over de *Kolonisatie van de Shire* bleven dat onderzoek en het verslag, apart genoeg, nog goed overeind. Hij was 22 jaar geleden gepubliceerd, maar had de tijd goed doorstaan. Er is sindsdien een geheel nieuwe generatie Tolkien-liefhebbers opgegroeid, die zeer waarschijnlijk nog nooit van mijn artikelenreeks hebben gehoord. Ik heb bij René van Rossenberg, de Tolkienwinkelier, nagevraagd of er inmiddels soms al een studie over de Hobbits en hun geschiedenis, eindigend in de Shire, is verschenen. Dat bleek niet het geval. Daarom vond ik het een goed idee om het geheel, zelf, in boekvorm uit te brengen. Bij deze dus.

Misschien ten overvloede: de lezer is ermee gebaat om enige kennis te hebben van *The Lord of the Rings*, eventueel *The Hobbit* en de *Silmarillion*, in boekvorm. Want anders is het hiernavolgende soms wat moeilijk te begrijpen.

Inleiding

Concerning Shireology: Een ardalogische verantwoording.
Ardalogie - de leer van Arda - omvat al datgene wat geweten wordt van Midden-aarde (BK4-24)

Het onderzoek naar de kolonisatie van de *Shire*[1] is een ardalogisch onderzoek. Hierbij gaat de onderzoeker uit van een fictie: de bronnen over *Arda,* oftewel *Middle-earth*, zoals die zijn overgeleverd door de bewerker van die bronnen, professor J.R.R. Tolkien (1892-1973), en zoals die later naar zijn aantekeningen verder zijn geordend door zijn zoon, C.J.R. Tolkien (1924-2020). Deze bronnen zijn een fictie omdat alles wat erin voorkomt aan het brein van JRRT is ontsproten. Zijn werken waren gebaseerd op zijn levenslange belangstelling voor oude talen, mythen, legenden en verhalen over historische onderwerpen. Hij ontwierp, op die fictieve geschriften gebaseerd, een eigen wereld met zijn eigen geschiedenis. Vervolgens schreef hij daar diverse verhalen over, waaronder *The Hobbit* (H), *The Lord of the Rings* (LR) en *The Silmarillion* (SIL) de belangrijkste zijn, gevolgd door het aanhangsel *Unfinished Tales* (UT).[2] Beide laatste boeken verschenen overigens pas na zijn dood en zijn door zijn zoon Christopher samengesteld. Het genre dat Tolkien hiermee beoefende wordt in de volksmond 'fantasy' genoemd, maar persoonlijk vind ik zijn werk niet te vergelijken met dat van de andere schrijvers in dit genre, inclusief zij die hem navolgden. Misschien is Frank Herbert met zijn *Dune*-boeken de enige die een vergelijkbaar soort wereld, met zijn eigen wetten en geschiedenis, heeft geschapen. Maar daar moet ik direct bij vermelden dat ik lang geleden ben opgehouden dit soort fantasy te lezen en er dus best inmiddels weer dergelijk schrijvers kunnen zijn opgestaan.[3]

---

[1] *De* Shire, niet *The* Shire. Tolkien geeft nergens aan dat het lidwoord onderdeel van de naam van het gebied is en schrijft dat lidwoord ook, behalve aan het begin van een zin, nergens met een hoofdletter en ik zie niet in waarom ik dat wel zou doen of dat ik het Engelse 'the' zou gebruiken. In de Nederlandse versie komt slechts een keer de vorm met een hoofdletter voor (BR 21: *"De Hobbits noemden het De Gouw"*), verder niet.

[2] Zie voor de betekenis van de afkortingen de pagina voorafgaande aan de literatuuropgave.

[3] Ben Koolen heeft in de jaren ‘80 een paar brochures over Ardalogie uitgegeven, zie Koolen 1984 en 1986 (BK3 en BK4).

Bronnen

Intussen deed JRRT zich niet voor als fantasy-schrijver, maar hij stelde niet meer te zijn dan een vertaler of chronikeur van door hem persoonlijk geraadpleegde bronnen uit een vroegere periode van Middle-earth, met name de *Third Age* (TA). In zijn voorwoord op LR, komt een aparte paragraaf voor onder de titel *Note on the Shire Records* (LR 26-28) waarin hij precies beschrijft welke de bronnen voor zijn verhaal zijn. Al die bronnen waren gebaseerd op het *Red Book of Westmarch*. Dat was niet zomaar een boel, maar bestond oorspronkelijk uit vijf in rood leer gebonden delen in een eveneens rode cassette. Het geheel werd bewaard in de *Westmarch* van de Shire bij de hobbitfamilie *Fairbarn*, die daar *Wardens* waren. Het bevatte het dagboek van Bilbo Baggins (de neerslag hiervan is te vinden in *The Hobbit*[4], aangevuld met dat van Frodo Baggins, zijn neef, en Sam Gamgee in één deel (dat is *The Lord of the Rings*). Daarnaast waren er drie delen met materiaal dat Bilbo in Rivendel verzamelde en schreef (*Translations from the Elvish*; gedeeltelijk terecht gekomen in *The Silmarillion*) en er was nog een deel met commentaar, genealogieën (*Appendix C*, LR 1135-39[5] en andere aantekeningen over het aandeel van Hobbit-leden van de *Fellowship* (waarschijnlijk terechtgekomen in de *Prologue; On Hobbits* LR 13-23).

Deze bron, het *Red Book*, is, volgens Tolkien, echter niet bewaard gebleven en slechts in kopie bekend uit latere manuscripten. Met name het eerste deel werd veel gekopieerd voor de nakomelingen van Samwise Gamgee (en andere afstammelingen van de Hobbits in de Fellowship?).

De belangrijkste versie was echter Findegils exacte kopie van het *Thain's Book* in Minas Tirith bedoeld voor koning Elessar (Aragorn), dat op zich weer een kopie was van het *Red Book*. Peregrin Took had deze kopie laten maken naar het origineel in Undertowers en bracht hem zelf naar Minas Tirith in Fourth Age (FA) 64. Het Thain's Book was in Minas Tirith al uitgebreid met correcties, vooral waar het namen, woorden en citaten uit het Elvish betrof, en aanvullingen, o.a. een verkorte versie van *The Tale of Aragorn and Arwen* (*Appendix A,* LR 1094-1101). Findegils kopie bevatte echter als enige ook de drie delen met

[3] Ik beschouw *The Hobbit* niet echt als een belangrijke bron voor de Ardalogie. Uit de *History of the Lord of the Rings* blijkt maar al te duidelijk dat toen Tolkien dat kinderboek schreef hij eigenlijk nog geen idee had van wat Hobbits eigenlijk waren en waar ze vandaan kwamen. Hij heeft nog genoeg moeite moeten doen om de sprookjesmaterie om te werken tot iets als een serieuze geschiedenis, zoals duidelijk uit *Unfinished Tales* blijkt. Ik maak dan ook maar zeer spaarzaam gebruik van materiaal uit *There and Back Again*.

[5] Een gedeelte van die genealogieën, met name die van de Tooks, zou afkomstig kunnen zijn uit *Yellowskin*, een kroniek van die familie bewaard in *Great Smials* en, zoals wordt vermeld, het oudste boek aanwezig in de Shire in de TA (LR 1145).

Translations from the Elvish door Bilbo, zo wordt gezegd. Het is door de schrijfwijze van deze bewering (zie LR 27) even de vraag of die oorspronkelijk ook in het *Thain's Book* te vinden waren, of dat ze rechtstreeks overgenomen waren uit het *Red Book*, maar ik vermoed het eerste.

De kopie van was waarschijnlijk gemaakt voor de achterkleinzoon van Peregrin en werd in FA 172 voltooid. Deze kopie werd in *Great Smials* bewaard en dit boek, of deze reeks van boeken, was de belangrijkste bron die JRRT zei te gebruiken. Overigens is het gebruik door schrijvers van alleen aan hen bekende, 'teruggevonden' bronnen, een bekend literair gegeven. Het wordt vooral in fictieve geschiedenissen toegepast en dat is in fantasy literatuur nogal wijd verbreid.

Daarnaast vermeldde Tolkien enkele andere in de Shire ontstane en/of bewaarde bronnen die hij in zijn boeken verwerkte. Enkele ervan waren geschreven (of begonnen) door Meriadoc Brandybuck. Deze boeken behandelden (de geschiedenis van) Eriador (misschien is hier ook het gedeelte over *Durin's Folk*, door Gimli doorgegeven, aan toegevoegd, zie *Appendix A*, LR 1108-18) en Rohan (*Appendix A*, LR 1101-08). Ook waren er boeken die met name voor Hobbits interessant waren. Dit waren *Herblore of the Shire* (extract en citaten in LR 20-21), *Reckoning of Years* (zie *Appendix D*, LR 1140-46) en *Old Words and Names in the Shire.* Zie hierover het interessante stukje tekst aan het eind van *Appendix F: On Translation,* LR 1167-72, waarbij met name de oude hobbitwoorden een neerslag uit Merry's laatste boek zouden kunnen zijn.

In *Great Smials* in *Tuckborough* werd volgens JRRT niet veel geschreven, behalve *Yellowskin* of het *Yearbook of Tuckborough* (LR 1145). Men verzamelde er wel werken door Gondoriaanse schrijvers, o.a. over de geschiedenis van Númenor. Ook de opkomst van Sauron en de stof over Elendil en zijn erfgenamen en de daarbij behorende koningslijsten (*Appendix A*, LR 1070-94) waren hierin te vinden. Het is waarschijnlijk, zo zegt Tolkien, dat hier ook *The Tale of Years* (*Appendix B*, LR 1119-34) is begonnen, die misschien met hulp uit en in Rivendell is afgemaakt. Het is ook niet onwaarschijnlijk dat de jaartallen die slaan op de geschiedenis van de Hobbits voor het deel na TA 1600 uit *Yellowskin* afkomstig zijn.

Dit zijn dus de bronnen die Tolkien beweerde te gebruiken voor zijn 'kronieken' en dus ook de ultieme bronnen voor de Ardalogie. We moeten ons echter wel realiseren dat wij deze bronnen niet (meer) kunnen controleren. We moeten ons ook bedenken dat JRRT ze ook maar 'vertaalde' en ze daarbij naar eigen inzicht selecteerde, interpreteerde en redigeerde. Na Tolkiens dood begon zijn zoon Christopher de manier van werken van zijn vader openbaar te maken. Zo verschenen tussen 1988 en 1992 de vier delen van *The History of the Lord of the Rings*. Hij liet hierin chronologisch zien hoe de succesboeken van zijn vader

geschreven waren en publiceerde van bijna elk hoofdstuk enkele vroegere versies. Er ontstond toen een probleem voor de Ardalogie. Het gevaar dreigde dat het door elkaar halen van invalshoeken, de werkwijze van de 'fantasy-schrijver' versus die van de 'chronikeur', de echte bronnen onduidelijk werden. We zien in deze boeken namelijk tegelijkertijd een creatief proces en het ontstaan van de bronnen beschreven worden. Maar welke versie mag je dan gebruiken? Alleen die versie die uiteindelijk in de LR zelf resulteerde of ook de eerdere, verworpen glimpen van de geschiedenis van Middle-earth? De vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. Het is daarom voor de onderzoeker zaak te selecteren in CJRT's werk: wat is bron en dus Ardalogisch te gebruiken en wat is de Tolkienistische observatie van het schrijfproces. Misschien moeten we het selectieproces van Tolkien zelf soms dan ook zien als de keuze van de chronikeur om, ter versoepeling van de voortgang van het verhaal, bepaalde gegevens uit zijn bronnen te laten vervallen.

Een voorbeeld is de benoeming van de *Folklands* in de *Shire* waarvan in LR alleen maar *Tookland* en *Buckland* genoemd worden. In de HLR worden er echter nog vijf genoemd (HLR1, 279, 284, noot 9, 298, 304, noot 1). Tolkien had een duidelijk idee waar de bewuste families zich oorspronkelijk vestigden, maar die verwijzingen kwamen niet in de LR terecht. Mijn idee, als onderzoeker, is dat ik juist die vijf verwijzingen wel mag gebruiken als Ardalogische bron. CJRT gaf namelijk alleen maar door wat JRRT al had genoteerd; hij interpreteerde hier (en op vele plaatsen elders) niet.

Wanneer was de derde Era?

We hebben al gezien dat JRRT zich als redacteur/vertaler beschouwde van die in *Great Smials* verblijvende kopie van het *Red Book.* Deze stof was aangevuld met secundaire werken waaronder die door Meriadoc geschreven en door hem en de Tooks verzamelde geschriften over volken en landen waarin zij geïnteresseerd waren. Er wordt in zijn werk gesuggereerd dat er nog meer bronnen waren, maar dat die niet allemaal (volledig) in dit werk zijn geïntegreerd. Hij uitte een stille hint dat dat nog wel eens zou kunnen gebeuren. Hoe Tolkien aan die boeken kwam vertelt hij nergens. Een vertaler moet toch de echte werken of een betrouwbare kopie (en dat suggereert hij met de specifieke benoeming van Findegils kopie) in handen hebben om het werk dat hij moet doen uit te kunnen voeren. Heeft hij *Great Smials* gevonden? Had hij toegang tot die bibliotheek? Waar lag *Great Smials* dan? In onze wereld, maar dan eeuwen geleden? In een parallelle dimensie? Maar hoe had JRRT daar dan toegang toe?

In *Letters 211* (p. 283) uit 1958 schrijft JRRT in een noot dat de derde Era in vergelijking met de tijd waarin we nu leven vier Era's geleden is: we zijn 'nu' aan het eind van de zesde of het begin van de zevende Era bezig. 'Nu' is overigens